

UNA EDUCACIÓ AMBIENTAL I COMPETENCIAL DES DE LA FILOSOFIA

Treball de Final de Màster

Albert Garcia Rigol

Tutoritzat per Núria Estrach Mira

Curs 2022-2023

Universitat de Barcelona

Màster en Formació del Professorat de Secundària Obligatòria i Batxillerat, Formació
Professional i Ensenyament d'Idiomes - Especialitat en Filosofia

“La verdadera respuesta a la crisis ecológica solo podrá hacerse a escala planetaria a condición de que se realice una auténtica revolución política, social y cultural que reoriente los objetivos de la producción de los bienes materiales e inmateriales. Así pues, esta revolución no sólo deberá concernir a las relaciones de fuerza visibles a gran escala, sino también a los campos moleculares de sensibilidad, de inteligencia y de deseo”.

Las tres ecologías, Félix Guattari.

Resum:

Aquesta proposta d'innovació docent filosòfico-mediambiental consisteix en una programació trimestral de l'assignatura Problemàtiques Socials, adaptada al context educatiu de l'Institut de Pallejà. En línia del nou currículum educatiu, el treball consta de tres Situacions d'Aprenentatge, dedicades a la comprensió dels fonaments ideològics a la crisi climàtica; a l'aprenentatge d'un nou marc ètic des del qual començar a donar respostes a la problemàtica; i a la posada en marxa de propostes polítiques per a la resolució del conflicte.

Paraules clau:

Innovació, Modernitat, Ecosofia, Acció Climàtica.

Índex

1. Introducció	1
1.1. Context	1
1.2. Objectius	2
1.3. Innovació	4
2. D'on venim: què ens ha portat fins aquí?	7
2.1. Desenvolupament de la primera SA.....	10
2.1.1. Objectius.....	11
2.1.2. Competències específiques escollides	11
2.1.3. Competències transversals	12
2.1.4. Sabers	12
2.1.5. Activitats inicials.....	13
2.1.6. Activitats de desenvolupament.....	14
2.1.7. Activitats d'estructuració	14
2.1.8. Activitats d'aplicació.....	15
2.1.9. Avaluació	16
2.1.10. Mesures d'inclusió	16
3. Què puc fer: des d'on puc començar a construir un món millor?	17
3.1. Desenvolupament	19
3.1.1. Objectius.....	20
3.1.2. Competències específiques escollides	21
3.1.3. Competències transversals	21
3.1.4. Sabers	22
3.1.5. Activitat inicial	22
3.1.6. Activitats de desenvolupament.....	23
3.1.7. Activitat d'estructuració.....	24
3.1.8. Activitats d'aplicació.....	24
3.1.9. Avaluació	25
4. Com aconseguir-ho: què hem de fer per superar la crisi?	26
4.1. Desenvolupament	28
4.1.1. Objectius.....	29
4.1.2. Competències específiques escollides	29
4.1.3. Competències transversals	30
4.1.4. Sabers	30

4.1.5. Activitat inicial	31
4.1.6. Activitats de desenvolupament.....	31
4.1.7. Activitat d'estructuració i aplicació	32
4.1.8. Avaluació	33
4.1.9. Mesures d'inclusió.....	33
5. Conclusions.....	35
Bibliografia	38
Annexos.....	42

1. Introducció

El següent Treball de Final de Màster (TFM) és un projecte d'innovació docent dirigit a la creació d'una programació trimestral de l'assignatura de primer de batxillerat Problemàtiques Socials. De la mà de la filosofia i d'altres disciplines de les ciències socials, com ara la sociologia, la politologia i la història, el projecte aquí presentat ofereix una base educativa des de la qual combatre el canvi climàtic. És així com, a través de l'anàlisi, estudi i aplicació dels coneixements d'autors com Yayo Herrero, Philippe Descola, Jason W. Moore, Félix Guattari, Michael Löwy i Carlos Taibo, s'articulen aquí tota una sèrie de sabers destinats a la comprensió de les causes fonamentals del canvi climàtic i a la construcció de propostes ètico-polítiques efectives vers la crisi.

Emmarcat en el paradigma competencial, el projecte es conforma per tres Situacions d'Aprenentatge (SA): en primer lloc, una SA dedicada a la comprensió dels fonaments ideològics a la crisi climàtica ("D'on venim: què ens ha portat fins aquí?"); en segon lloc, una SA destinada a la generació de respostes individuals, en línia de l'ètica ecosòfica de Félix Guattari ("Què puc fer: des d'on puc començar a construir un món millor?"); i per acabar, una SA dedicada a la creació de propostes polítiques sostenibles ("Com aconseguir-ho: què hem de fer per superar la crisi?").

En l'explicació de cada una de les SA, es podrà veure una estructura conformada per una primera part, referida al marc teòric, i una altra part, referida al desenvolupament de cadascuna. La primera de les parts està destinada a la presentació teòrica de tots aquells sabers que es volen transmetre de forma adaptada a l'alumnat. Mentre que la segona està adreçada a l'explicació de com tots aquests sabers seran traduïts a la pràctica educativa (desenvolupament de les sessions, competències treballades, activitats, avaluació...).

1.1. Context

La proposta d'innovació aquí presentada s'enquadra en el context de l'Institut de Pallejà, centre establert a la població homònima, el qual presenta una oferta formativa constituïda per l'Educació Secundària Obligatòria (ESO) i el Batxillerat (humanístic, social, científic i tecnològic).

La necessitat d'una educació ambiental de caràcter filosòfic va lligada al que he pogut constatar durant els dos períodes de pràctiques. En la meua estada al centre he observat que, en ser preguntats per la qüestió climàtica, els alumnes i les alumnes presenten unes opinions que poden dividir-se en dues perspectives generals: una primera, i dominant, que es caracteritza per la indiferència; i una segona, de menor magnitud, que es caracteritza pel pessimisme respecte al futur de l'assumpte. D'acord amb aquest marc de pensament, és comprensible la urgència de propostes com la que aquí es planteja.

A més a més, l'interès de la proposta educativa també va lligat a altres problemàtiques secundàries. Per una banda, l'escàs nivell d'expressió escrita de l'alumnat conforma un conflicte transversal a totes les assignatures (especialment les de lletres i humanitats). El problema s'estén als grups-classe de batxillerat, els quals en són conscients i temen que els hi pugui ser contraproductiu de cara a les Proves d'Accés a la Universitat (PAU). Per l'altra banda, l'aportació de les assignatures referents a la disciplina filosòfica (Filosofia; Ciutadania, Política i Dret; Problemàtiques Socials; i Història de la Filosofia) pateix d'un alt grau de desmotivació per part de l'alumnat. És així com, sovint, un pot trobar-se amb situacions on el dèficit d'atenció a la classe, l'entrega d'activitats poc treballades i la falta d'estudi s'accentuen encara més del que és habitual.

1.2. Objectius

El conflicte climàtic és una qüestió d'extrema necessitat. Així ho adverteix el Grup Intergovernamental d'Experts sobre el Canvi Climàtic (IPCC) en el seu sisè informe (2023). En ell es dona a conèixer que els actuals compromisos climàtics marcats per la comunitat internacional no són suficients ni per a evitar que la temperatura global s'elevi per sobre dels 1,5°C. Aquesta circumstància ens aboca a un futur incert, un demà on la nostra condició d'éssers ecodpendents pot acabar essent provada de forma negativa. Nogensmenys, la situació és potencialment revocable si construïm una cultura educativa que es preocupi per fer del nostre fugaç pas per la terra un periple harmònic envers tota la vida que l'habita.

I com donar lloc a una educació d'aquesta mena? El següent treball constitueix un projecte d'innovació educativa que obra per la construcció de ciutadans conscients de la seva interdependència i ecodpendència. Ara bé, situant-nos en el marc de l'Institut

de Pallejà, la proposta se centra en la consecució d'uns objectius concrets relatius al context del centre. Aquests són:

- Ensenyar que la filosofia té molt a dir a l'hora d'identificar les causes de la crisi climàtica.
- Conscienciar de la importància de la disciplina ètica i entremetre-la en les necessitats de la urgència climàtica.
- Fer veure que amb l'acció individual no n'hi ha prou per aturar la crisi.
- Mostrar que el treball en grup és fonamental per encaminar-nos cap a futurs sostenibles.
- Aconseguir que l'alumnat doni lloc a propostes efectives, tant a escala individual com col·lectiva, per a resoldre el problema.
- Millorar l'expressió escrita de l'alumnat.
- Motivar el treball en matèria filosòfica a través de metodologies alternatives, les quals es focalitzin en la creativitat i la crítica.
- Fomentar l'autonomia de l'alumnat, obrint la porta a noves formes de treball que impliquin el seu compromís.

En suma, els propòsits particulars d'aquest projecte d'innovació busquen donar resposta a la indiferència i el nihilisme que poblen l'opinió d'un alumnat que veu amb incertesa el seu futur, sense descuidar les problemàtiques relatives al baix nivell d'expressió escrita i la desmotivació envers les assignatures de l'àrea de la filosofia.

En un aspecte més general, aquest treball també serveix per reorientar la direcció de l'educació mediambiental. La filosofia i, en general, les humanitats no han estat preses en compte a l'hora d'abordar la crisi. Habitualment, l'educació mediambiental ha sigut reduïda a l'alfabetització climàtica, és a dir, la il·lustració en conceptes bàsics de matèria ambiental com ara "canvi climàtic", "petjada ecològica", "degradació de la terra", mitjançant les assignatures relatives al camp científic. Aquesta situació és d'allò més conflictiva si no es té en compte que la relació entre l'adquisició de coneixements científics i l'adopció d'actituds ecològiques no és una realitat. Gràcies a les observacions que ens deixen els estudis de Paul C. Stern (2016) i Matthew J. Hornsey et al. (2016), podem comprovar que factors com la identitat cultural i ideològica són més determinants que l'alfabetització climàtica en la presa d'una actitud ecològica.

Nogensmenys, cal comentar que l'arribada del nou currículum porta amb si un canvi respecte al tractament de la problemàtica climàtica. El model competencial permet que l'educació en matèria ambiental no es delimiti al terreny d'acció científic. Essent així, en nou currículum podem trobar l'aparició de la problemàtica a les llengües i les humanitats. De tal forma, les competències transversals (Competència Ciutadana, CC; Competència Emprenedora, CE; Competència Personal, Social i d'Aprenre a aprendre, CPSA; i Competència Digital, CD) també es dirigeixen cap a la creació d'una escola on la qüestió climàtica sigui tractada des d'un àmbit no estrictament científic, sinó també cultural i ideològic (Departament d'Educació, 2022).

Ara bé, per sort o per desgràcia, un dels aspectes que més defineix el nou currículum és la falta de concreció. I és que l'aparició de contínues referències a la qüestió climàtica contrasta amb la total falta de propostes concretes des d'on poder efectuar l'acció educativa. És aquí on intervé aquest TFM, una proposta d'innovació didàctica sobre com portar a terme una educació en matèria climàtica des de l'àmbit de la meua especialitat, la filosofia.

1.3. Innovació

Abans d'exposar els elements que converteixen la programació en un projecte innovador, caldria respondre a la següent pregunta: "Què és la innovació educativa?". Quan parlem d'innovació educativa ens referim a un conjunt d'idees, processos i estratègies que, de forma certament sistematitzada, transformen les pràctiques educatives en vigor. Entre les diferents formes d'innovació trobem la innovació curricular (currículum i sabers), la innovació en recursos (instruments), la innovació metodològica (estratègies i pràctiques), la innovació organitzativa (gestió acadèmic-administrativa, de l'espai i el temps, del grup-classe) i la innovació relacional (ambient del grup) (Carbonell, 2005).

A partir d'aquest marc, pot dir-se que el projecte d'innovació aquí presentat compleix el seu propòsit. Partint de l'anàlisi de les problemàtiques que atenyen als grups-classe participants del projecte, la innovació proposada tracta de donar lloc a una transformació de les pràctiques educatives de l'Institut de Pallejà en tots els camps d'actuació:

- Innovació curricular: tres aspectes destaquen en la innovació relativa al currículum i els sabers. En primer lloc, la programació s'estructura a partir del nou model competencial que divideix els sabers en SA. En segon lloc, es planteja el tractament d'una temàtica poc habitual en l'ensenyament de sabers filosòfics a l'educació postobligatòria (batxillerat). Finalment, es fa ús de l'autoavaluació per a contribuir a l'autonomia de l'alumnat i l'elaboració d'una valoració més precisa de la feina efectuada.
- Innovació en recursos: al llarg de tota la programació es fan servir nombroses Tecnologies de la Informació i la Comunicació (TIC) com són *Mentimeter*, *Canva*, *Google Sites* i *YouTube*, entre altres.
- Innovació metodològica: l'ús de nous procediments és una constant al llarg de tota la programació. Així, la primera SA es fa servir de la creació artística per estructurar i reflexionar els sabers treballats; la segona SA s'acull a la pràctica de diverses "tècniques de vida" de l'escola Freinet (classe-passeig, text lliure, dibuix lliure, revista escolar i pla d'actuació) (Freinet, 2005) per a donar lloc a un aprenentatge creatiu, reflexionat i pràctic; finalment, la tercera SA es recolza en el treball multidisciplinari en grups per a construir un debat polític sobre la resolució de la crisi climàtica.
- Innovació organitzativa: l'administració de l'espai i del treball del grup-classe destaca per dues novetats. Per una banda, el desplaçament al bosc de Pallejà per a la realització de les classes-passeig de la segona SA. Per l'altra banda, l'adopció d'una gestió semiautònoma¹ com a *modus operandi* en la creació dels productes resultants de les diferents activitats d'estructuració i aplicació.
- Innovació relacional: el treball cooperatiu s'estén al llarg de tota la programació com una forma de fer beneficiosa pel creixement personal i social de l'alumnat.

Tots aquests elements constitueixen una innovació en la mesura que abans no formaven part de la pràctica educativa portada a terme a l'institut de Pallejà. És important destacar aquí que la innovació no necessàriament té a veure amb la creació, ja que per

¹ Entenent aquesta gestió com a un acompanyament controlat: si bé l'alumnat pot ajudar-se del suport del docent i dels companys a l'hora de guiar les seves creacions, la intenció és que l'obra resultant del seu treball sigui el resultat d'un procés d'aprenentatge d'assaig i error.

transformar unes pràctiques educatives no és necessària la invenció d'idees i estratègies (Carbonell, 2005).

2. D'on venim: què ens ha portat fins aquí?

L'any 1972 es publicà l'informe Meadows, una investigació elaborada per un equip d'investigadors del *Massachusetts Institute of Technology* (MIT) i dirigida pel matrimoni Meadows (Donella Meadows i Dennis Meadows), la qual suposà un punt de referència fonamental en la denúncia de la venidora crisi climàtica. Conegut també com *The Limits to Growth (Els límits del creixement)*, l'escrit fou un gran contrapunt a la societat occidental del segle XXI: contra l'expansió econòmica i demogràfica desenfrenada, la tesi fonamental de la investigació afirma que, de continuar igual, en el segle XXI ens veurem enfrontats a crisis mai vistes, conseqüència dels nostres excessos en relació amb el medi ambient. Malauradament, la vigència de l'informe arriba fins als nostres dies. Com repeteix l'IPCC any rere any amb els seus informes, les mesures adoptades pels nostres dirigents encara són anecdòtiques si les comparem amb allò que realment seria necessari per a superar la crisi (IPCC, 2023).

Ara bé, remuntar-nos al 1972 seria quedar-nos curts si l'objectiu és rastrejar els fonaments de la crisi climàtica. En un exercici historicofilosòfic, convindria endarrerir-nos fins al segle XVII, època en la qual Descartes proclamà el seu "*cogito, ergo sum*" ("penso, per tant soc"), un dels eslògans més arxiconeguts de la història de la filosofia, que operaria com a consigna de la modernitat. La màxima cartesiana condensa perfectament l'individualisme antropocèntric del pensament modern: amb aquest nou període, la naturalesa i el cos passen a ser vistos com a autòmats, objectes que, al contrari de la consideració màgica que predominà a l'època mitjana, poden ser sotmesos a anàlisi racional (Herrero et al., 2018). De tal forma, l'home (blanc, europeu, adult, neurotípic, heterosexual i cisgènere) s'erigeix com a amo del món, com a gran conquistador que, a través del pensament d'autors com Isaac Newton, René Descartes i Francis Bacon, passa a veure la naturalesa com a un objecte controlable i explotable (Gudynas, 2004).

En referència a la qüestió climàtica, el canvi paradigmàtic que suposà l'arribada del pensament modern pot concretar-se en dos mites. En primer lloc, el de "l'home com a amo de la naturalesa". L'antropocentrisme d'aquesta postura és, segurament, una de les causes amb més repercussió sobre l'actual crisi, ja que concebre la naturalesa com a un mer objecte, un instrument del qual extreure beneficis, ens condueix a una relació

desigual amb el medi ambient. Si bé els sabers que ens van deixar els segles XVI i XVII donen llums per a entendre com hem pogut arribar al gran desenvolupament tecnològic del nostre segle, també són vitals per a comprendre la nostra desastrosa relació amb el medi ambient.

L'antropòleg Philippe Descola assenyalava que la causa d'aquest comportament resideix en el naturalisme, és a dir, el mode d'identificació propi d'occident, segons el qual comprem el món a través d'un constructe que divideix entre cultura i natura de forma jeràrquica. En les seves investigacions, Descola afirma que, malgrat que a tots els pobles pot trobar-s'hi una distinció entre objectes amb unes determinades propietats antropocèntriques i altres sense elles, és només al "modern occident" que es dona una oposició ontològica i jeràrquica entre naturalesa i societat. La problemàtica del mode naturalista no només resideix en la cosificació de la naturalesa, atès que, si ens fixem en el seu desenvolupament històric, podem veure com s'ha establert per sobre de qualsevol altre mode d'identificació que no plantegi aquesta divisió d'una forma tan marcada i contraproduent (l'animisme, el totemisme i l'analogisme) (Descola, 2002).

L'altre mite que fonamenta el paradigma modern és el del progrés (Herrero et al., 2018). La creença segons la qual la humanitat avança inexorablement cap a un estat de perfecció en termes de benestar, tecnologia i economia, vertebrava gairebé totes les ideologies que constitueixen el marc de pensament occidental. L'origen del mite pot trobar-se en la il·lustració, període on la modernitat va poder, per primera vegada, fer efectiva la seva proposta a escala política. De tal manera, l'època il·lustrada fou el moment en el qual el mecanicisme modern aconseguí colonitzar totes les esferes del coneixement per a, mitjançant la raó i la ciència, dirigir-se cap a un hipotètic perfeccionament de la humanitat. No obstant això, el progrés és també una idea que xoca irresolublement amb la idea de límit. Així, en l'expansió del progrés trobem el depassament de tot límit, la destrucció, l'esgotament i el deteriorament d'allò que ens és necessari per viure (Herrero et al., 2018). Tal com Walter Benjamin assenyalava en la seva interpretació de *l'Angelus Novus* de Paul Klee, en una mirada cap al passat, on podria apreciar-se tota una cadena d'esdeveniments formidables, fruit del desenvolupament del progrés, l'Àngel veu una catàstrofe dantesca que *amuntega ruïna sobre ruïna i la llança als seus peus* (Benjamin, 2006). Com diu la dita "de esos barro

estos lodos"; en un exercici anàleg, la ruïna que arriba fins als nostres peus podria assimilar-se amb el progressiu esfondrament d'una civilització que no sembla trobar sortida a la crisi climàtica.

Arribats a aquest punt, seria convenient introduir un nou concepte, determinant per a continuar desxifrant el camí de les idees que ens han portat fins a la crisi climàtica. Encunyat l'any 2000 pel Premi Nobel de Química Paul Crutzen, el terme "Antropocè" fa referència a una nova era geològica en la qual l'activitat humana ha esdevingut la principal força transformadora de la biosfera. Hi ha hagut molt de debat sobre quan va començar aquesta nova era geològica, i s'han proposat diferents dates que van des de l'extinció de la megafauna al començament de l'Holocè, fa uns 11.000 anys, fins a mitjan segle passat, amb les bombes d'Hiroshima i Nagasaki i la introducció de l'enginyeria genètica en cultius. Tot i això, la proposta que estableix el començament d'aquesta època a l'inici de la Revolució Industrial és la més acceptada. Això es deu al fet que amb l'arribada d'aquest període la humanitat es va veure immersa en tota una sèrie de canvis significatius, com ara la producció massiva de combustibles fòssils i l'emissió de gasos d'efecte hivernacle, els quals marcarien l'inici d'una transformació en la biosfera que, per primera vegada, estaria lligada a la influència humana (Crutzen i Stoermer, 2000).

Essent la tercera data clau en la narrativa del naixement del canvi climàtic (després de l'entrada a la modernitat i la il·lustració), la revolució industrial s'emmarca com aquell moment on el dualisme jeràrquic se serveix de la potència fòssil per a encaminar-se cap al domini total, la globalització, la culminació del colonialisme modern en l'absoluta colonització de la terra. Els efectes ja són sabuts, un gran desenvolupament de les economies del centre hegemònic, en detriment de les economies pertanyents a la perifèria menys desenvolupada (Wallerstein, 2005) (conseqüència de la perpetuació del domini del subjecte blanc, occidental, heterosexual...), a més de d'allò més rellevant pel que fa als continguts d'aquest treball, és a dir, la generació d'un desequilibri ecològic que amenaça al conjunt de la vida a la terra.

En suma, l'Antropocè condensa tots aquells successos materials que han acabat provant que ens topem amb una gravíssima crisi climàtica. Nogensmenys, així com s'ha mencionat que el desequilibri de la riquesa entre el centre i la perifèria ha tingut quelcom a veure amb aquest procés, caldria preguntar-se pel subjecte de l'antropocè:

“Qui és aquest *antropos*?”, “Es pot parlar de la intervenció humana sobre la biosfera de forma tan homogènia?”. Tot i que el terme antropocèn ens és profitós a l’hora d’adquirir consciència sobre la magnitud de la nostra petjada climàtica, és necessària una revisió etimològica si no es vol caure en una imprecisa adequació social, històrica, econòmica i filosòfica.

És aquesta la crítica de l’historiador, geògraf i sociòleg Jason W. Moore, qui assenyala que és perillós usar el terme per a comprendre la història humana, perquè en la seva homogeneïtzació ignora la qüestió de la lluita de classes, la desigualtat i tota lluita proletària i anticolonial. De tal manera, parlar de la influència de l’ésser humà sobre la biosfera sense considerar que el factor de classe és determinant en la quantia de la petjada climàtica, reduiria la problemàtica climàtica a un fals conflicte entre humanitat i naturalesa. Prendre consciència d’aquest matís és fonamental si no volem caure en postures ecofeixistes que, mitjançant tesis malthusianes, ens portin a falsos dilemes respecte a la responsabilitat del conflicte, resultat de l’exclusió de l’aspecte de classe (Moore, 2020).

2.1. Desenvolupament de la primera SA

La SA aquí presentada desenvolupa tots els sabers apuntats en l’apartat anterior des d’una perspectiva dinàmica, participativa i competencial. Per a fer possible aquests objectius pedagògics, la SA es conforma per dos blocs: per una banda, un primer bloc conformat per cinc classes, on s’estudien els sabers proposats de forma dinàmica i participativa, gràcies a unes activitats inicials i de desenvolupament que lliguen la perspectiva inicial de l’alumnat respecte a la problemàtica climàtica amb tots els sabers anteriorment presentats. Per l’altra banda, un segon bloc conformat per quatre classes, on l’alumnat mobilitza els sabers adquirits en direcció a la creació artística i l’anàlisi crítica, a través de les activitats d’estructuració i aplicació.

Ara bé, com són presentats tots aquests sabers? Si fins ara s’ha detallat quin és el treball de l’alumnat en la SA, no s’ha precisat encara com és la presentació d’aquests sabers per part del docent. Referint aquesta tasca al bloc més teòric (el primer), les classes es conformen per tres moments: l’efectuació de l’activitat inicial, l’explicació i la realització de l’activitat de desenvolupament. La part que aquí interessa, l’explicació, consisteix en una exposició interactiva dels sabers en qüestió, a través del treball interactiu entre

docent i alumnat. Essent així, l'ensenyament es desenvolupa mitjançant una presentació digital, suportada per la tecnologia *Canva*², on el docent explica i busca la participació de l'alumnat per a l'exposició i l'aprenentatge dels sabers desitjats.

2.1.1. Objectius

- Entendre que les causes del canvi climàtic es relacionen plenament amb l'estructura social i econòmica de la nostra societat, a fi de no caure en una anàlisi tecnocràtica de les causes del canvi climàtic.
- Rastrear els fonaments ideològics del canvi climàtic dins de la història del pensament, amb la intenció de poder construir una resposta realment efectiva.
- Desmuntar el discurs antropocèntric de la modernitat, a través de la crítica dels mites tòxics que han estructurat la nostra relació amb el medi ambient (“l’home com a amo de la naturalesa” i “el mite del progrés”), per tal de no tornar a ser víctimes d’errors passats.
- Descobrir el caràcter contingent de la divisió jeràrquica entre cultura i naturalesa formada a occident, amb la finalitat de descobrir altres formes d’identificar el medi ambient i relacionar-se amb ell.
- Entendre el sentit del terme Antropocè i saber-lo sotmetre a una necessària crítica, amb l’objectiu d’identificar les causes socioeconòmiques del canvi climàtic i no caure en postures ecofeixistes pel camí.

2.1.2. Competències específiques escollides

- Competència 2: Aplicar els aprenentatges de manera integrada i les diverses formes de raonament pròpies de les ciències socials, per interpretar els problemes socials_relevants i plantejar alternatives, cercant i utilitzant les estratègies adequades, analitzant críticament les solucions i reformulant el procediment, si calgués.
- Competència 3: Identificar i fer servir les idees, evidències, arguments científics que sustenten l’explicació de fenòmens i processos relacionats amb les ciències socials per adoptar una posició i interpretació personal basada en criteris científics i plantejaments ètics.

²https://www.canva.com/design/DAFh2xEPKxQ/hnjiTiqUggTd1cs9tWlaKg/edit?utm_content=DAFh2xEPKxQ&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=sharebutton

2.1.3. Competències transversals

- Competència ciutadana: el tractament de la problemàtica climàtica des d'una perspectiva socioeconòmica (anàlisi del terme Antropocè) i multicultural (teoria dels modes d'identificació), a més de l'enfocament tant local (la creació artística personal i l'anàlisi crítica grupal d'una situació propera) com global (l'anàlisi historicofilosòfica del canvi climàtic), fa present aquesta competència a la SA.
- Competència emprenedora: les activitats d'estructuració i aplicació brinden un marc d'acció idoni per a la innovació, la creativitat i la crítica. A més a més, les activitats de desenvolupament també ofereixen un marc de pensament crític respecte a la problemàtica ambiental, que ofereix una lectura alternativa a l'habitual interpretació tecnocràtica de l'assumpte.
- Competència personal, social i d'aprendre a aprendre: aspectes com l'autonomia, l'autoconeixement, la regulació emocional i el treball en grup són treballats al llarg de la SA. En primer lloc, la presentació d'una avaluació continuada, convida a fer que l'alumnat s'organitzi de tal forma que el seu treball no s'acabi concentrant al final de la SA. Per altra banda, l'autoconeixement i la regulació emocional són treballats a través de la creació artística, on l'alumnat també mostra la seva perspectiva reflexiva i emocional respecte al conflicte climàtic. En últim lloc, el treball en grup també forma part de la SA gràcies a la darrera activitat, on l'alumnat reflexiona grupalment sobre una situació concreta la qual reproduceix els discursos criticats a classe.
- Competència digital: l'ús de recursos digitals com *Mentimeter*, *Canva*, *Google Classroom* i *YouTube* fa que la SA s'integri en un món tan digitalitzat com el nostre.

2.1.4. Sabers

L'assignatura de recent creació "Problemàtiques Socials" destaca per l'escassa informació sobre la mateixa en el nou currículum. Talment, el baix nivell de detall que ofereixen els seus continguts es tradueix en uns sabers que, a més d'escassos, són presentats com mers exemples amb els quals poder estructurar l'assignatura. És per aquest motiu que la majoria dels sabers aquí presentats són resultat de la invenció personal.

- En què consisteix la crisi climàtica? Com ens pot afectar?
- Quins són els fonaments ideològics de la crisi climàtica? Com s'han desplegat al llarg de la història?
- Quins mites estructuren la relació instrumentalista entre humanitat i natura? En què consisteixen?
- Què és el mode d'identificació naturalista? Quina és la seva relació amb la crisi climàtica? Existeixen altres modes d'identificació respectuosos amb el medi ambient?
- Què és l'Antropocè? Quina és la utilitat del terme? Quines són les problemàtiques existents en un ús no científic del terme?
- La globalització promou la interculturalitat i la diversitat cultural o, altrament, l'empobreix? Com es poden preservar els drets de les minories? (Saber oficial)

2.1.5. Activitats inicials

Per a iniciar un procés d'aprenentatge convé començar per activar els coneixements previs de l'alumnat. Així ho planteja la teoria de l'aprenentatge significatiu, segons la qual la correcta integració de nous coneixements en l'estructura cognitiva depèn, en primera instància, de l'activació dels sabers precedents de l'alumnat (Coll i Solé, 1989). Per tal d'obtenir un adequat punt d'ancoratge des d'on començar a edificar nous coneixements preguntes com "Què sé?", "Què penso?", "Què faig?", "Com ho expresso?", són adequades.

La present SA consta d'activitats inicials de caràcter no avaluatiu³, les quals són efectuades a l'inici de cada una de les cinc classes teòriques dedicades a l'aprenentatge de nous sabers. Per tal de poder dur a terme les activitats es requerirà l'ús del *Mentimeter*, una Tecnologia de la Informació i la Comunicació (TIC) amb la qual es poden elaborar presentacions digitals participatives. L'objectiu de la seva utilització és precisament això, emprar les seves característiques per a fer un primer abordatge dels diferents temes que es tractaran a la SA de forma dinàmica i participativa (vegeu annex 1).

³ Les activitats inicials no seran objecte d'examen, atès que avaluar els coneixements previs de l'alumnat és una mesura segregant (no tothom parteix d'un mateix capital cultural) (Bourdieu, 1988).

2.1.6. Activitats de desenvolupament

Una vegada han sigut activats els coneixements previs de l'alumnat, s'ha de passar a la fase instruccional. Seguint el fil de la teoria de la significativitat, l'objectiu en aquesta nova fase és posar en relació els sabers previs amb els nous sabers que es volen aportar. Per a aconseguir que el procés sigui exitós caldrà que les explicacions gaudeixin d'una gran significativitat lògica i psicològica, és a dir, de coherència, claredat, organització i adequació als sabers previs (Coll i Solé, 1989).

Igual que amb les activitats inicials, hi haurà tantes activitats de desenvolupament com classes teòriques dedicades a l'aprenentatge de nous sabers. El funcionament de les activitats serà el següent: al final de cada classe es deixaran 10 minuts perquè l'alumnat respongui a dues preguntes que condensen el conjunt de sabers treballats a l'aula. Les preguntes seran formulades via *Google Classroom* i l'alumnat podrà acabar de respondre-les a casa si no les finalitza a l'aula (vegeu annex 2).

L'objectiu de les activitats és fer de l'avaluació una tasca més continuada. De tal manera, les activitats seran com un examen fragmentat, el qual haurà de ser resol, no al final, sinó al llarg del transcurs de la SA. La motivació d'aquest mètode es deu als beneficis d'integrar l'avaluació continuada en el procés d'aprenentatge: saber planificar-se també és part del procés d'aprenentatge. Avaluar de poc en poc és de gran utilitat a l'hora de mantenir a l'alumnat al corrent durant tot el recorregut de la SA. És gràcies a mesures com aquestes que es pot aconseguir que l'adquisició de sabers no s'acabi acumulant a la fase final de la SA, davant l'estudi per una prova final (Gabilondo, 2019).

2.1.7. Activitats d'estructuració

Un cop adquirits els nous sabers, convé posar-los a prova. La fase de retroalimentació (l'últim estadi de la teoria de la significativitat) ha de servir per a comprovar l'efectivitat del procés educatiu efectuat, tant pel que fa al rendiment de l'alumnat com al del mateix professor (Coll i Solé, 1989). Al tractar-se d'una tasca d'estructuració, l'activitat s'enfoca en la síntesi dels sabers tractats al llarg de la SA. I que millor per fer una bona síntesi que posar en marxa la capacitat creativa de l'alumnat. És per aquest motiu que l'activitat consisteix en la creació d'una obra artística, del caràcter que es desitgi (pictòric, fotogràfic, memètic, musical, poètic, cinemàtic, performatiu, escultòric...), la qual ha de relacionar-se amb els sabers treballats a la SA, però des d'una òptica més personal. La

creació ha d'anar acompanyada d'un breu escrit que contextualitzi l'obra (vegeu annex 3).

Tornant a la qüestió de la significativitat, una forma d'aconseguir que els sabers abordats passin a formar part de l'estructura cognitiva de l'alumnat és fer-los treballar des d'una nova perspectiva. Essent així, fer una obra d'art dels sabers i les reflexions obtingudes és una fenomenal forma per complementar la significativitat d'aquesta SA. A més a més, l'art permet multiplicar exponencialment la força d'un discurs. De tal manera, traslladar les conclusions aconseguides a una obra és una magnífica forma de fer veure i fer arribar la crítica present en aquesta SA.

Per acabar, cal explicar que es disposa de tres sessions per a la realització i exposició de l'obra. La realització de l'obra a hores de classe até a la necessitat de fer de la creació artística un procés cooperatiu, és a dir, una creació que pugui ser beneficiada dels consells oferts pel propi alumnat i el docent. Cal dir que si l'alumnat no compta amb el temps necessari per a acabar l'obra a classe, disposa del temps fins a la tercera sessió de les activitats d'estructuració per a acabar a casa. I en què consisteix aquesta tercera sessió? El darrer dia de l'activitat està dedicat a l'exposició i avaluació (per part dels propis alumnes i el docent) de les diferents obres realitzades per l'alumnat. Durant la sessió, cada alumne disposarà d'entre 2 i 3 minuts per exposar la seva obra.

2.1.8. Activitats d'aplicació

La darrera activitat de la SA serveix per a poder aconseguir que els sabers treballats trobin un ús efectiu a la realitat propera de l'alumnat. Tractant-se d'una SA força teòrica, enfocada en una anàlisi filosòfica i històrica del Canvi Climàtic que, posteriorment en les següents SA, serà el material des d'on fer construccions ètiques i polítiques de forma participativa, l'activitat d'aplicació aquí plantejada busca desplegar la seva aplicabilitat a través de l'anàlisi crítica.

"En què continuem equivocats?". Mitjançant aquesta simple pregunta es posa en marxa el pensament crític de l'alumnat, amb l'objectiu de fer-los detectar actituds, dinàmiques i perspectives que encara plantegen la relació entre humanitat i naturalesa com una relació de subordinació. De la mateixa manera que en l'activitat anterior, l'alumnat disposa de dues classes (o tres, si fes falta) per a fer l'activitat i exposar-la. Cal mencionar

que l'activitat serà en grups de tres i la seva organització estarà pautada per una fitxa guia (vegeu annex 4).

2.1.9. Avaluació

La nota de la SA sorgeix de la suma dels resultats extrets a les activitats de desenvolupament, estructuració i aplicació. Pel que fa a la seva valoració, les activitats de desenvolupament contenen un 10% cadascuna (5 activitats que suposen un 50% de la nota total); l'activitat de desenvolupament un 20% (dividida en un 10% avaluat pel docent, un 5% avaluat per l'alumne i un altre 5% avaluat pels seus companys) i l'activitat d'aplicació un 20%.

En cas d'una nota global inferior a 5, l'alumna o alumne en qüestió haurà de tornar a entregar aquelles activitats suspeses, fins que la nota global superi el 5.

2.1.10. Mesures d'inclusió

Tot procés educatiu exitós ha de tenir en compte la diversitat de l'alumnat. Essent així, la SA aquí presentada busca fer accessible els seus sabers, mitjançant una estratègia multinivell que es reflecteix en els següents punts:

- La presentació dels sabers de forma participativa, dinàmica i inclusiva, gràcies a l'atenció personalitzada del docent (a classe i via virtual, pel *Classroom*) i al suport ofert per una bibliografia secundària accessible (al *Canva*) que contribueix a una major comprensió dels sabers tractats a classe.
- L'habilitació de dues classes per l'atenció personalitzada en les activitats d'estructuració i aplicació.
- La llibertat atorgada en la creació de l'obra artística, amb l'objectiu que cadascú s'expressi mitjançant la forma artística que li resulti més adequada per les seves capacitats.

3. Què puc fer: des d'on puc començar a construir un món millor?

Com s'ha pogut comprovar en l'anterior SA, la història de la filosofia està carregada d'un fort component antropocèntric, el qual, conjuntament amb altres aspectes com el mite del progrés i el desenvolupament d'un sistema socioeconòmic capitalista, ens ha acabat duent a una crisi climàtica que amenaça la continuïtat d'una nombrosa part de les formes de vida que habiten la terra. Nogensmenys, la filosofia també ens ofereix respostes als seus propis errors. Aquest és el cas de l'ecosofia, un corrent de pensament que davant la crisi ecològica reorienta la nostra forma de pensar i actuar segons una nova perspectiva post-antropocèntrica (Comins, 2014).

El terme "ecosofia" neix en mans d'Arne Naess, filòsof noruec reconegut per ser el fundador de l'ecologia profunda⁴. Resultat de la fusió entre els termes ecologia i filosofia, l'ecosofia ens ha de servir per a relacionar-nos equilibradament amb la naturalesa (Naess, 2007). Tanmateix, no és fins a l'arribada de l'obra "*Las tres ecologías*" del filòsof francès Félix Guattari, que la disciplina agafa major profunditat i rellevància. Amb les tres ecologies Guattari amplia el marc d'acció de l'ecosofia: l'assumpte ja no només tracta sobre la nostra relació amb el medi ambient, donat que la construcció de la subjectivitat humana i les relacions socials són també aspectes fonamentals a l'hora d'entendre la nostra posició ecològica (Guattari, 1996).

I quines són les tres ecologies? L'ecologia social, l'ecologia mental i l'ecologia mediambiental constitueixen la tríada ecologista des d'on s'erigeix l'ecosofia guattariana. La seva és una tasca que es desmarca del tecnocratismes que, de forma ineficient, resumeix la problemàtica a un conflicte resoluble a través del mer desenvolupament de la tècnica. Contra aquesta perspectiva –dominant entre les elits polítiques i econòmiques–, l'ecosofia parteix d'una perspectiva ètico-política, la qual assenyala la nostra forma de ser i estar en el món com l'objecte d'anàlisi i subversió (Guattari, 1996).

Si la cosa va d'alterar l'ordre establert, caldrà posar en dubte al discurs modern. En oposició a Descartes, Guattari ens diu que "*el sujeto no es evidente; no basta pensar*

⁴ Filosofia de caire ecològic que sosté que tots els éssers vius tenen un valor intrínsec i que la vida humana està interconnectada amb la natura. Advoca per canvis radicals en els valors i les pràctiques culturals per promoure la sostenibilitat i la protecció del medi ambient (Naess, 2007).

para ser” (Guattari, 1996, p. 21). Fent-se servir de l’analogia de la baldufa boja, el filòsof francès assenyala a l’estudi cartesià per pecar d’un individualisme que el priva de la comprensió real dels processos de subjectivació: en la introspecció cap als fonaments de la conducta humana, Descartes oblida tots aquells processos que, des de l’exterior, donen forma a la nostra subjectivitat. Essent així, la tasca de l’ecologia mental procura repensar la nostra situació en el món, en consciència de la nostra condició d’éssers interdependents i ecodpendents. Partint d’aquesta base, l’objectiu és emancipar-nos del règim semiòtic capitalista que ha colonitzat globalment la producció de significat. En un aspecte més concret, aquesta alliberació es pot traduir en una obertura a nous espais per la imaginació i la producció de subjectivitat, els quals estiguin emancipats de la màxima productiva capitalista (Guattari, 1996).

Fer possible aquest canvi dependrà de la instal·lació d’una lògica artística, capaç de desfer-se de la uniformització pròpia de la propaganda del règim (la comunicació de masses, les modes i la publicitat, entre altres). En aquest procés és fonamental el paper d’aquells operadors que, més prominentment, intervenen sobre la construcció de la psique individual i col·lectiva. Estem parlant aquí de psicòlegs, educadors, metges, artistes, esportistes, periodistes, *influencers*, és a dir, tots aquells agents que, des d’una posició epistemològica suposadament eminent, exerceixen un rol normalitzador sobre el valor moral de les nostres idees i conductes. Lluny d’una pretesa neutralitat transferencial, el seu paper ha d’operar en consciència de la seva activitat normalitzadora envers el paradigma sistèmic, per tal de treballar d’una altra forma el menys invasiva possible, la qual no colonitzi novament la singularitat de cada subjecte i alhora, procuri una relació tolerant envers l’altre (humà com no humà) (Guattari, 1996).

Pel que fa a l’ecologia social, ens trobem amb aquella faceta de l’ecosofia guattariana que vetlla per les modalitats de ser-en-grup. Enfront de la subjectivitat capitalística que ha imposat la seva actitud colonial i “creixentista”⁵ com a únic mode vàlid de relacionar-se amb la resta, es planteja una profunda reconstrucció de les relacions socials. Aquest replantejament dinamita la nostra actitud en el si de l’amistat, l’amor, la família, la feina, etc.; havent assumit el convit de la tasca ecosòfica, un ha de revisar les seves relacions

⁵ En referència a l’acceleració pròpia d’un sistema que cada vegada necessita més (vegeu allò anteriorment explicat sobre el mite del progrés).

socials per a dictaminar si en elles encara premia aquell interès sistèmic que ens priva d'una coexistència realment harmònica i justa entre nosaltres (Guattari, 1996).

En darrer lloc, l'ecologia mediambiental es refereix a aquell àmbit més purament ecologista de l'assumpte, és a dir, la cura per l'establiment d'una relació sostenible amb el medi ambient. No obstant això, allò que distingeix aquesta faceta de qualsevol altra proposta ecologista és el fet que el seu exercici sempre haurà d'anar acompanyat del de les altres dues ecologies (mental i social). Desmarcant-se de totes aquelles branques de l'ecologisme que despolititzen la qüestió climàtica, Guattari proposa el seu mediambientalisme des d'un enfocament democràtic, conseqüent amb el respecte de les diferents singularitats i alhora adherit a un compromís polític a gran escala (Guattari, 1996).

L'objectiu ecosòfic és que els individus siguin "*a la vez solidarios y cada vez más diferentes*" (Guattari, 1996, p. 78-79). Amb això el que el filòsof francès ens està volent dir és que l'acció climàtica ha de lluitar per la justícia social si vol aconseguir superar la crisi mediambiental, sense alhora descuidar la diversitat de cada subjectivitat, a fi de no tornar a caure en les lògiques homogeneïtzants del capital i el totalitarisme. En definitiva, les tres ecologies de Guattari proposen una visió holística i crítica de la relació entre la humanitat i el seu entorn, la qual, a través de transformacions profundes sobre el nostre sistema de valorització, busca donar lloc a noves formes de fer envers la natura, els altres i nosaltres mateixos (Guattari, 1996).

3.1. Desenvolupament

La segona SA del treball desenvolupa els sabers relatius a l'ecosofia de Guattari, a través de la metodologia Freinet. L'elecció de les tècniques creades pel pedagog francès Célestin Freinet i l'artista i pedagoga Élise Freinet es deu a la mateixa recomanació del filòsof francès el qual, a l'obra aquí estudiada, assenyala que el model educatiu freinetià pot ser una possible forma de pràctica ecosòfica (Guattari, 1996).

Breument, cal explicar que les estratègies didàctiques de l'Escola Freinet es caracteritzen pel foment de la participació activa de l'alumnat en els processos d'aprenentatges; la promoció de la cooperació i el treball en equip; el desenvolupament de la creativitat i l'expressió personal; i el respecte a la diversitat cultural i la justícia

social (Freinet, 2005). Essent aquests els seus valors, l'elecció de les seves metodologies s'escau amb el pressupòsit competencial i ecosòfic de la SA.

Més concretament, pel que fa al desenvolupament de la SA, les classes s'estructuraran de la següent forma. En primer lloc, es dedica una sessió en exclusiva a la realització de l'activitat inicial. En ella, es fa ús de la dinàmica 1-2-4 per tal que l'alumnat presenti les seves idees prèvies sobre l'ètica i la seva relació envers la crisi climàtica. En segon lloc, es comença a posar en pràctica la metodologia freinet, a través de les tècniques de la classe-passeig, el text lliure i el dibuix lliure. En un marc de tres sessions realitzades al bosc de Pallejà (contigu a l'institut), es treballen els sabers relatius a les tres ecologies de Guattari. Les sessions es conformen per tres etapes: una primera fase, dedicada a l'explicació i anàlisi conjunta d'una de les tres ecologies (20 min); una segona fase, en la qual l'alumnat ha d'elaborar un text lliure o un dibuix lliure, amb l'únic condicionant que la seva obra es relacioni, d'alguna manera, amb el tractat a classe (15 min); i una última fase, on l'alumnat es divideix en parelles per compartir i millorar la seva obra.

Posteriorment a les classes dedicades a l'estudi i creació en relació amb les tres ecologies, es dediquen entre quatre i cinc sessions a l'estructuració de sabers en forma d'una revista escolar (tècnica freinetiana). En el transcurs d'aquestes classes, l'alumnat ha de treballar de forma conjunta per tal d'elaborar una revista dedicada a l'exposició dels textos i dibuixos que han sorgit de les anteriors pràctiques. Finalment, l'última classe serveix per a l'exposició de l'activitat d'aplicació, treball en el qual l'alumnat ha de traduir els sabers tractats al llarg de la SA en mesures pràctiques.

3.1.1. Objectius

- Comprendre que la crisi climàtica no solament té a veure amb com tractem el medi ambient, a fi d'elaborar una resposta transversal i efectiva.
- Entendre la rellevància de la construcció de la subjectivitat i el nostre desig envers a la problemàtica climàtica, per així poder esmenar aquells errors personals amb els quals contribuïm a agreujar la crisi.
- Atendre a la necessitat d'un abordatge eticosocial de la problemàtica, amb l'objectiu de fer sostenibles –tan social, econòmica com ecològicament– les nostres formes de ser-en-grup.

- Reformar la nostra posició respecte a la resta d'espècies, a fi de combatre l'antropocentrisme.
- Aplicar les tres ecologies a pràctiques concretes, per tal de donar lloc a pràctiques sostenibles.

3.1.2. Competències específiques escollides

- Competència 2: Aplicar els aprenentatges de manera integrada i les diverses formes de raonament pròpies de les ciències socials, per interpretar els problemes socials rellevants i plantejar alternatives, cercant i utilitzant les estratègies adequades, analitzant críticament les solucions i reformulant el procediment, si calgués.
- Competència 3: Identificar i fer servir les idees, evidències, arguments científics que sustenten l'explicació de fenòmens i processos relacionats amb les ciències socials per adoptar una posició i interpretació personal basada en criteris científics i plantejaments ètics.

3.1.3. Competències transversals

- Competència ciutadana: l'anàlisi desenvolupada, a través de les tres ecologies de Guattari, permet una comprensió crítica i transversal de la problemàtica climàtica. Així mateix, l'estudi no es redueix a l'àmbit ecològic, ja que s'hi fan entrar qüestions socioeconòmiques, les quals guarden profunda relació amb el canvi climàtic. Per altra banda, el compromís i l'exercici democràtic també són treballats en aquesta SA, a través d'unes activitats que vetllen per la creació d'una comunitat combativa envers la crisi climàtica.
- Competència emprenedora: el treball teòric de la SA és complementat per unes activitats que promouen el pensament crític i creatiu de l'alumnat, dins d'una perspectiva eticoambiental. Així mateix, la creació de la revista, amb els diferents escrits i dibuixos lliures de l'alumnat, també és una magnífica oportunitat perquè l'alumnat aprengui a planificar, desenvolupar i avaluar la seva pròpia feina.
- Competència personal, social i d'aprendre a aprendre: tant l'aprenentatge personal com el social són treballats en aquesta SA. Per una banda, les activitats d'escriptura i dibuix lliure obren espai a la introspecció a través de l'expressió artística. Per altra banda, el treball en grup obliga a desenvolupar una certa

autonomia per part de l'alumnat, a més del desenvolupament d'habilitats socials per tal d'assolir un objectiu comú.

- Competència digital: la creació de la revista està travessada pel bon ús de les tecnologies. Així mateix, fer arribar els sabers ecosòfics desplegats per l'alumnat a la major quantitat de persones possible forma part del treball de desenvolupament de la revista.

3.1.4. Sabers

L'assignatura de recent creació "Problemàtiques Socials" destaca per l'escassa informació sobre la mateixa en el nou currículum. Talment, el baix nivell de detall que ofereixen els seus continguts es tradueix en uns sabers que, a més d'escassos, són presentats com mers exemples amb els quals poder estructurar l'assignatura. És per aquest motiu que la majoria dels sabers aquí presentats són resultat de la invenció personal.

- Què ens explica l'obra *Las tres ecologías* de Félix Guattari? Quina és la rellevància del seu enfocament?
- Per què la nostra identitat, el nostre desig i la forma en la qual ens relacionem amb els altres té molt a veure amb la problemàtica climàtica?
- L'acció individual és suficient per a combatre el canvi climàtic?
- La globalització promou la interculturalitat i la diversitat cultural o, pel contrari, l'empobreix? Com es poden preservar els drets de les minories? (Saber oficial).
- És possible l'existència de sistemes agraris amb models respectuosos amb el medi ambient i el clima i que generin valor afegit per a les poblacions? Com podem garantir la sobirania alimentària dels pobles i el comerç just? (Saber oficial).
- La ciutadania té prou canals per participar activament en les institucions democràtiques i en la millora de la societat? Què entenem per democràcia participativa? (Saber oficial).

3.1.5. Activitat inicial

El procés d'activació dels coneixements previs de l'alumnat consisteix en la realització de la dinàmica cooperativa 1-2-4 a la primera classe de la SA. Tal com indica el seu nom, el funcionament de la mateixa es constitueix de tres fases: una primera on l'alumna o

alumne proposa tot un seguit de propostes, al voltant d'allò que se li demana (5 min); seguidament, una segona fase on l'alumnat complementa les seves propostes amb les d'un altre company (5 min); una tercera fase on l'alumnat es reuneix en grups de 4 per a continuar complementant les seves propostes i seleccionar aquelles més ben treballades (10 min) Finalment, l'alumnat ha de presentar les propostes del grup al conjunt de la classe, per tal de formar un petit debat (20 min).

Les qüestions escollides per a la realització de la dinàmica són les següents:

- “Què és l'ètica?”
- “Quina actitud ètica creieu que hauríem d'adoptar per afrontar adequadament la crisi climàtica?”

Sobre la primera qüestió, l'alumnat ha de formular una definició personal que, en una frase, tracti de copsar el sentit del terme. Respecte a la segona pregunta, es demana que l'alumnat ofereixi tres propostes de caràcter ètic amb les quals podria ajudar a resoldre la crisi. Cal mencionar que, com és el cas de l'anterior activitat inicial, la dinàmica no serà de caràcter avaluatiu.

3.1.6. Activitats de desenvolupament

Posteriorment a la fase d'activació, segueix la fase corresponent a la instrucció en noves perspectives ètiques de caràcter ecosòfic. Per a poder efectuar un adequat procés d'aprenentatge, s'ha escollit l'ús de metodologia de l'Escola Freinet. D'entre les diferents “tècniques de vida”, les activitats de desenvolupament se centren en dues en particular: el text lliure i el dibuix lliure⁶. L'elecció d'ambdues pràctiques obeeix al respecte per la singularitat que promulga Guattari a les tres ecologies. A través de la llibertat creadora, es permet que l'alumnat reflexioni els sabers ecosòfics i els faci seus. Aquest procés no solament és beneficiós per a la significativitat dels sabers treballats. La millora de l'expressió escrita també és quelcom que entra en joc en aquesta dinàmica. Essent així, en acabar la seva obra, l'alumnat ha de compartir el seu text amb un altra companya o company, per a comentar-lo i corregir-lo ortogràficament, gramaticalment

⁶ Cal comentar que, per tal que tothom treballi la seva expressió escrita, cada alumna i alumne haurà de dedicar dues de les tres sessions a la realització d'un text lliure.

i estilísticament. Altrament, el text conta amb una posterior correcció per part del docent, la qual es tornada a l'inici de l'activitat d'estructuració.

3.1.7. Activitat d'estructuració

La fase d'estructuració d'aquesta SA consisteix en la creació d'una revista escolar, dedicada a l'exposició de les obres fetes pels alumnes en les anteriors activitats. Per a la seva elaboració l'alumnat ha d'organitzar-se perquè cadascú adopti una funció en la construcció de la revista (vegeu annex 5). Així, la planificació de la revista recau totalment sobre l'alumnat: ells i elles decideixen la planificació de les funcions, l'estructura de la revista, el disseny, els continguts, etc. El paper del docent es limita a l'oferiment de suport metodològic i la resolució de dubtes.

L'objectiu de la proposta és treballar la feina en grup. De tornada als sabers ecosòfics, l'ecologia social ens exigeix posar-nos d'acord per lluitar contra la crisi climàtica; saber ser-en-grup forma part del procés subversiu ecosocial. A més a més, l'exposició curiosa de les obres construïdes pel mateix alumnat a una revista permet traslladar els sabers treballats a classe a fora del centre escolar. D'aquesta manera, el resultat de l'activitat és una magnífica oportunitat per invitar a reflexionar no solament a aquells que formen part de la realització de l'activitat, sinó també a l'entorn proper de l'alumnat (companyes, família, amics, etc.).

Finalment, cal esmentar que l'activitat es porta a terme en el transcurs de quatre classes (o cinc, si fos necessari). Primerament, la classe inicial serveix perquè l'alumnat acabi de polir les seves obres, amb la correcció aportada pel docent, i planifiqui les seves funcions en la creació de la revista. Seguidament, la segona, tercera classe estan dedicades al desenvolupament conjunt de la revista. Finalment, la darrera classe serveix per fer l'entrega de la revista i la valoració i reflexió conjunta de l'activitat.

3.1.8. Activitats d'aplicació

L'última activitat de la SA serveix per a traslladar els sabers ecosòfics a pràctiques concretes. Titulada "*Jo em comprometo*", l'activitat consisteix en la realització d'un pla d'actuació en el qual l'alumnat haurà d'oferir tres propostes amb les quals poder contribuir a combatre el canvi climàtic (vegeu annex 6). El caràcter de les propostes bé

pot ser individual com col·lectiu. En tot cas, l'objectiu és que l'alumne o alumna es posicioni activament en la lluita contra la crisi climàtica.

Els plans d'actuació són compartits a la classe final, on cadascú ha de fer una intervenció explicant la seva proposta. La posada en comú és de gran interès perquè s'hi poden trobar iniciatives de tot caràcter, inspiradores per a la resta de l'alumnat.

3.1.9. Avaluació

La nota de la SA sorgeix del conjunt de notes obtingudes en les activitats de desenvolupament, estructuració i aplicació. En tractar-se d'activitats de fort caràcter creatiu i cooperatiu, la valoració és el fruit de l'autoavaluació (35%), la valoració per part dels companys (35%) i la qualificació per part del docent (30%) (vegeu annex 5).

En cas d'una nota global inferior a 5, l'alumna o alumne en qüestió haurà de tornar a entregar aquelles activitats suspeses fins que la nota global superi el 5.

3.1.10. Mesures d'inclusió

Tot procés educatiu exitós ha de tenir en compte la diversitat de l'alumnat. Essent així, la SA aquí presentada busca fer accessible els seus sabers, mitjançant una estratègia multinivell que es reflecteix en els següents punts:

- L'atorgament de llibertat creativa en la creació de les activitats de desenvolupament, les quals també destaquen per no limitar-se solament a l'àmbit textual (fet que aporta major inclusió).
- L'atenció personalitzada per part del docent a les classes de creació de la revista, a fi d'ajudar a la resolució de problemàtiques concretes de l'alumnat.
- L'ús de l'autoavaluació per tal que les notes puguin tenir en compte el context concret de l'alumnat (cadascú sap millor que ningú a quines dificultats s'ha vist enfrontat).

4. Com aconseguir-ho: què hem de fer per superar la crisi?

Deixant enrere els sabers ecosòfics de Guattari, la tercera –i última– SA suposa una transició de l'anàlisi eticopolítica de la problemàtica a la posada en pràctica de projectes polítics resolutius. I quins són aquests projectes polítics? Modernització ecològica, ecosocialisme, decreixement i ecofeixisme són les principals propostes que, d'una manera o altra, ofereixen resposta al conflicte climàtic.

La modernització ecològica és avui la principal ideologia adoptada per governs i empreses. Nascuda als anys 70, amb les aportacions dels sociòlegs alemanys Martin Jänicke i Joseph Huber, i consolidada als 90, gràcies al desenvolupament dels sociòlegs holandesos Gert Spaargaren i Arthur Mol, la teoria assenyala que el sistema capitalista té capacitat per regular el seu impacte ambiental. Així ho demostren la creació de nombroses institucions d'acció i prevenció, l'aportació de recursos a la protecció del medi ambient i la proliferació de pràctiques ambientals. Aquesta actitud també es pot traslladar al mercat, ja que, com podem veure avui dia, les pràctiques ecològiques són premiades pels consumidors. Això, juntament amb l'avenç tecnològic inherent al capitalisme, deixa lloc a un sistema que pot articular una resposta efectiva al canvi climàtic, sense necessitat d'una reforma radical del corpus socioeconòmic (Spargaren i Mol, 1992).

Per altra banda, la resposta ecosocialista parteix de l'oposició a l'actual marc sistèmic. Datar l'inici d'aquest corrent és complicat. Si bé ja a *El Capital* (Marx, 2017) poden trobar-se petites insinuacions sobre la necessitat d'una actitud postcapitalista i sostenible envers el medi ambient, no va ser fins als anys 70 que el discurs ecosocialista començà a prendre certa rellevància. Dins de l'heterogeneïtat del moviment, l'actual SA es centra en el *Manifest ecosocialista* (Kovel i Löwy 2001), doctrina segons la qual el sistema capitalista és incapaç d'oferir solucions reals a la crisi ecològica. Tal fet és així en la mesura que el sistema hauria de renunciar al seu motor, el creixement econòmic il·limitat, per a superar la crisi. Oposadament, l'ecosocialisme té en compte els límits biofísics del planeta en el seu camí cap a la construcció d'un horitzó socialista. Essent així, planteja una societat amb una economia planificada i alliberada de tota forma de dominació (especialment pel que fa a la classe, el gènere i la raça) on el

desenvolupament tecnològic ha estat subordinat al servei de la humanitat i el medi ambient (Kovel i Löwy 2001).

Pel que fa al decreixement, ens trobem aquí amb la resposta més antitètica a l'actual paradigma socioeconòmic. Així com és el cas de l'ecosocialisme, resulta complicat situar l'inici d'aquest corrent ideològic en un autor o autora. No obstant això, sí que es pot precisar que els anys 70 també foren clau en la construcció d'un primer discurs decreixentista, a títol d'autors com Nicholas Georgescu-Roegen, Donella Meadows, Dennis Meadows i Iván Illich. És a través d'ells que ens trobem amb un discurs que, situant-se en els antípodes del sistema capitalista, advoca per una alternativa sistèmica caracteritzada per la reducció dels ritmes de consum i producció, en benefici de pràctiques sostenibles amb el medi ambient i pel conjunt de la societat. Anant més enllà de la proposta ecosocialista⁷, el decreixement proposa la supressió d'aquelles falses necessitats que ha construït el capitalisme per tal d'encaminar-nos cap a un horitzó molt més local on les nostres vides siguin més felices i sostenibles (Taibo, 2021).

Cal destacar que ambdós corrents, ecosocialisme i decreixement, conflueixen en la denúncia del *greenwashing*, una pràctica habitual a l'economia liberal, amb la qual les empreses intenten dissimular la seva gran petjada ecològica a través del màrqueting. Si més no, podria dir-se que la pràctica representa en certa forma l'esperit d'allò que tradicionalment s'ha anomenat "capitalisme verd", ja que en el seu esperit trobem una contradicció irresoluble: com és el cas del *greenwashing*, la motivació real no deixa de ser la perpetuació del *business as usual*, antitètic a qualsevol marc de sostenibilitat ambiental.

En darrer lloc, l'alternativa ecofeixista apareix com a una resolució extremadament violenta de la crisi ecològica. Fonamentant-se en el malthusianisme i el darwinisme social, l'ecofeixisme assenyala l'excés de població com a causa principal de la problemàtica, a fi de centrar la seva acció en l'extermini d'una part de la població. Aquesta és una resposta fal·laç, ja que en la seva argumentació apunta a una falsa causa

⁷ Cal aquí un incís aclaridor. El decreixement no és una proposta ideològica completa sinó més bé un matís. Talment, podem trobar-nos amb ecosocialismes i ecoanarquismes decreixentistes com no decreixentistes. Nogensmenys, pel bé del desenvolupament de la SA s'ha decidit elaborar una distinció entre ecosocialisme moderadament decreixentista i ecoanarquisme decreixentista per simplificar la problemàtica.

(el nombre de la població) com a motiu principal de la crisi climàtica, quan el cert és que el problema està en la petjada ecològica dels països del centre hegemònic. Així, la seva és una maniobra que té per objectiu el manteniment de *l' statu quo* a qualsevol preu (Taibo, 2022).

En definitiva, l'actual panorama polític presenta solucions molt diverses a la crisi climàtica. Mentre que alguns opten per persistir en la lògica capitalista, esperant que les dinàmiques del mercat acabin per solucionar la crisi, altres adverteixen que no trencar amb aquesta lògica és condició de dirigir-nos cap a l'abisme. El cert és que la ciència sembla advertir-nos que els reajustaments del mercat vers la necessitat ecològica no són suficients per assolir una resposta efectiva (IPCC, 2023). Essent així, no seria agosarat plantejar que, si no hi ha sorpresa a l'últim minut, l'única solució possible serà una reforma profunda del nostre sistema socioeconòmic.

4.1. Desenvolupament

El desenvolupament de la darrera SA del treball es constitueix de dues parts: una primera, dedicada a l'estudi d'aquelles propostes polítiques que presenten un projecte de societat sostenible (modernització ecològica, ecosocialisme, decreixement i, des d'un punt de vista crític, ecofeixisme); i una segona, destinada a la creació de diferents projectes polítics ecosocials per part de l'alumnat.

De la mateixa forma que en l'anterior SA, la primera sessió està dedicada a la realització d'una activitat inicial. Aquesta consisteix en un *Mentimeter* (vegeu annex 7) on, a través d'una qüestió, es posa en dubte que l'acció climàtica individual sigui suficient per si sola. Posteriorment a les aportacions ofertes per l'alumnat, la classe tanca amb el visionament del vídeo *¿Podemos detener el cambio climático individualmente?* (Kurzgesagt, 2022).

Seguidament, la SA entra en la fase d'estudi dels quatre ja mencionats projectes polítics respecte a la crisi climàtica. Com és el cas de la primera SA, es fa ús d'una presentació digital en format *Canva*⁸ per a l'ensenyament de les principals característiques de cada

⁸https://www.canva.com/design/DAFjd7p_VX4/Hrl8g0myoTyWy_jK0CR61Q/edit?utm_content=DAFjd7p_VX4&utm_campaign=designshare&utm_medium=link2&utm_source=sharebutton

una de les quatre propostes. Cal dir que l'alumnat disposa d'un quart d'hora al final de cada classe per omplir la "graella ideològica", corresponent a l'activitat d'estructuració.

Arribats a la segona fase de la SA, l'activitat d'estructuració i la d'aplicació conflueixen en una sola per donar lloc al procés de creació d'un partit polític fictici. Portant tots els sabers desenvolupats en l'anterior fase de treball, la segona part de la SA serveix perquè l'alumnat prengui un rol actiu en la seva ciutadania com a membres d'una democràcia amenaçada pel col·lapse climàtic. Aquesta es conforma de cinc sessions: una primera dedicada a la creació dels grups; tres per la creació del projecte polític; i una última, dedicada al debat i l'elecció del partit guanyador.

4.1.1. Objectius

- Adquirir consciència sobre la ineficàcia d'una acció climàtica no polititzada, per tal de conduir a l'alumnat cap a pràctiques que apuntin al nucli del problema.
- Conèixer les característiques principals de la modernització ecològica, l'ecosocialisme i el decreixement, a fi d'obtenir un horitzó cap al qual conduir-se.
- Desmuntar el discurs ecofeixista, amb la intenció de prevenir la propagació d'una ideologia summament perillosa pel conjunt de la societat.
- Saber detectar casos de *greenwashing*, amb la finalitat de no ser enganyats per falses pràctiques ecològiques.
- Dur a la pràctica l'exercí polític mitjançant la creació d'un partit fictici, per a oferir una primera aproximació a l'activisme climàtic.

4.1.2. Competències específiques escollides

- Competència 1: Identificar, seleccionar, organitzar i avaluar críticament informació, contrastant-ne la fiabilitat per resoldre preguntes plantejades de forma autònoma i crear continguts relacionats amb les ciències socials.
- Competència 2: Aplicar els aprenentatges de manera integrada i les diverses formes de raonament pròpies de les ciències socials, per interpretar els problemes socials rellevants i plantejar alternatives, cercant i utilitzant les estratègies adequades, analitzant críticament les solucions i reformulant el procediment, si calgués.

- Competència 3: Identificar i fer servir les idees, evidències, arguments científics que sustenten l'explicació de fenòmens i processos relacionats amb les ciències socials per adoptar una posició i interpretació personal basada en criteris científics i plantejaments ètics.

4.1.3. Competències transversals

- Competència ciutadana: comprendre quins són els canvis socials necessaris per a aturar la crisi ecològica i oferir mesures per a fer-ho possible respon a una comprensió crítica i globalitzada de la realitat. Nogensmenys, això no suposa una renúncia a l'àmbit local, ja que les mesures correctives també es dirigeixen a l'àmbit local.
- Competència emprenedora: aspectes com la innovació, la presa de decisions, la planificació i l'avaluació són considerablement treballats en el procés de construcció d'una proposta política. Addicionalment, el pensament crític i el pensament creatiu també són posats en pràctica en la construcció d'un projecte polític eficaç i en la creació dels diferents elements de difusió que sintetitzen el discurs del projecte.
- Competència personal, social i d'aprendre a aprendre: l'autonomia i el treball en grup són dues facetes fonamentals en el desenvolupament de l'activitat d'estructuració i aplicació. Això és així en la mesura que la construcció del producte final neix de l'autogestió de cadascun dels diferents grups que integra el debat polític.
- Competència digital: la creació de les diferents propostes polítiques requereix habilitats referides a la producció de continguts digitals com poden ser un *spot*, un cartell i una pàgina web on recollir-ho tot.

4.1.4. Sabers

L'assignatura de recent creació "Problemàtiques Socials" destaca per l'escassa informació sobre la mateixa en el nou currículum. Talment, el baix nivell de detall que ofereixen els seus continguts es tradueix en uns sabers que, a més d'escassos, són presentats com mers exemples amb els quals poder estructurar l'assignatura. És per aquest motiu que la majoria dels sabers aquí presentats són resultat de la invenció personal.

- En què consisteix la modernització ecològica? Quina és la seva sortida a la crisi climàtica?
- En què consisteix l'ecosocialisme? Quina és la seva sortida a la crisi climàtica?
- En què consisteix el decreixement? Quina és la seva sortida a la crisi climàtica?
- En què consisteix l'ecofeixisme? Quina és la seva sortida a la crisi climàtica? Per què el seu discurs és fal·laç i altament perillós?
- Què és el *greenwashing*? Pot ser aquesta una pràctica simptomàtica de la ineficiència de les mesures empresarials i governamentals?
- Com puc traslladar l'acció climàtica individual a l'àmbit col·lectiu?
- La globalització promou la interculturalitat i la diversitat cultural o, pel contrari, l'empobreix? Com es poden preservar els drets de les minories? (Saber oficial).
- És possible l'existència de sistemes agraris amb models respectuosos amb el medi ambient i el clima i que generin valor afegit per a les poblacions? Com podem garantir la sobirania alimentària dels pobles i el comerç just? (Saber oficial).
- La ciutadania té prou canals per participar activament en les institucions democràtiques i en la millora de la societat? Què entenem per democràcia participativa? (Saber oficial).

4.1.5. Activitat inicial

Per a iniciar la SA es comença per activar els coneixements previs de l'alumnat, a través d'una primera sessió que gira entorn la següent qüestió: "Podem aturar el canvi climàtic de forma individual?". A través de la tecnologia *Mentimeter* (vegeu annex 7), es demana que l'alumnat aporti una breu reflexió argumentada –amb el mòbil o el portàtil– que doni una resposta personal a la pregunta.

L'objectiu de l'activitat és doble: en primer lloc, conèixer les opinions de l'alumnat sobre la problemàtica per a, posteriorment, poder actuar amb coneixement de causa al llarg de la SA; i, en segon lloc, veure quines reflexions s'han emportat sobre l'ecologia social de Guattari (anterior SA).

4.1.6. Activitats de desenvolupament

La instrucció de nous sabers en matèria ecològica apareix aquí per via de dues activitats. La primera d'elles consisteix en la creació d'una taula de continguts (vegeu

annex 8), en la qual l'alumnat ha de resumir les característiques essencials de les quatre propostes polítiques treballades a l'aula. Pel que fa a la segona de les activitats, l'alumnat ha de demostrar haver entès el terme *greenwashing* mitjançant un breu escrit en el qual s'expliqui el concepte, es doni un exemple real i s'argumenti perquè el cas aportat n'és un exemple vàlid (vegeu annex 9).

L'objectiu de les activitats és, primerament, comprovar que l'alumnat ha assimilat els trets principals de les diferents respostes polítiques respecte a la crisi climàtica i, seguidament, conscienciar de l'omnipresència de les pràctiques de *greenwashing*, per tal de donar lloc a un aprenentatge crític sobre l'acció climàtica.

4.1.7. Activitat d'estructuració i aplicació

Donada l'amplitud de l'última activitat de la SA, les activitats d'estructuració i aplicació queden unides en una de sola, la qual sintetitza l'ànim sistematitzador, analític i creatiu de les activitats d'estructuració, a més de la voluntat crítica i pràctica de les activitats d'aplicació. Essent així, l'activitat aquí proposada consisteix en la creació d'un partit polític que ofereixi solucions a la crisi climàtica.

Per a la seva creació l'alumnat ha de dividir-se en tres grups, els quals es corresponen amb tres de les quatre opcions polítiques analitzades. El treball en grup, repartit en 4 sessions, ha de servir perquè l'alumnat doni lloc als següents elements:

- Un programa polític.
- Un *spot* polític.
- Un cartell polític.
- Una pàgina web.

A més a més, l'alumnat disposa de bibliografia adient a la fitxa guia (vegeu annex 10) per a l'adequada preparació de la tasca, addicionalment del suport del docent, el qual estarà sempre a disposició per a la resolució de qualsevol dubte o problema que pugui sorgir.

Un cop finalitzat el producte l'alumnat disposa d'una sessió final on els diferents partits debaten les seves postures. La dinàmica pot donar-se en participació de tota la classe o d'uns representats polítics escollits per cada grup (l'elecció del tipus de debat recau sobre la votació de tot el grup-classe). Finalment, l'últim terç de la classe és utilitzat per

a la votació de l'alumnat, el qual, sense votar al seu mateix partit, haurà d'indicar amb quina de les propostes polítiques es queda.

L'objectiu de la dinàmica és promoure la consciència política, la investigació, l'anàlisi política, el pensament crític, la participació cívica, el lideratge i el treball en equip. En resum, una activitat d'aquest tipus serveix una oportunitat educativa integral a l'hora d'abordar temes polítics, mediambientals i socials, fomentant alhora una educació competencial preocupada per habilitats fonamentals en el creixement tant personal com social.

4.1.8. Avaluació

La nota final de la SA surt de la unió dels resultats obtinguts a les activitats de desenvolupament i l'activitat d'estructuració i aplicació. En el primer cas, ambdues activitats ("graella ideològica" i "*eco parece sostenible no es*") sumen el total del 40% de la nota, repartit a parts iguals cadascun. Pel que fa a l'activitat relativa a la creació d'un partit polític, la nota es divideix en tres parts iguals: l'autoavaluació (20%), l'avaluació per part dels companys de grup (20%) i l'avaluació docent (20%).

En cas d'una nota global inferior a 5, l'alumna o alumne en qüestió haurà de tornar a entregar aquelles activitats suspeses fins que la nota global superi el 5.

4.1.9. Mesures d'inclusió

Tot procés educatiu exitós ha de tenir en compte la diversitat de l'alumnat. Essent així, la SA aquí presentada busca fer accessible els seus sabers, mitjançant una estratègia multinivell que es reflecteix en els següents punts:

- La creació d'un espai de treball divers a l'activitat final, amb l'objectiu d'aconseguir que l'alumnat esculli la tasca en la qual se sent més còmode treballant.
- La presentació multinivell dels sabers corresponents a les diferents propostes polítiques (vegeu la bibliografia de l'annex 10).
- L'atenció personalitzada per part del docent a les classes de creació del partit polític, a fi d'ajudar a la resolució de problemàtiques concretes de l'alumnat.

- L'ús de l'autoavaluació a fi que les notes puguin tenir en compte el context concret de l'alumnat (cadascú sap millor que ningú a quines dificultats s'ha vist enfrontat).

5. Conclusions

Per finalitzar, caldria portar a col·lació l'acompliment dels objectius del treball. Idòniament, la comprovació es faria analitzant els resultats de la posada en pràctica del projecte. Ara bé, les característiques del màster, i més concretament, els períodes de pràctiques, impossibiliten la completa realització d'una proposta de caràcter trimestral⁹. Essent així, no hi ha altra opció que examinar la realització dels resultats a través de l'anàlisi del desenvolupament del projecte.

La reivindicació de la filosofia –i d'altres disciplines properes com la sociologia, la politologia i la història– per a la comprensió de les causes de la crisi i les possibles sortides a aquesta, pot comprovar-se al llarg de tot el projecte. Començant per la primera SA, l'anàlisi de l'arribada de la modernitat i els seus mites, el pensament il·lustrat, la resolució industrialista i l'Antropocè, ofereix un marc historicofilosòfic adient per a que l'alumnat compregui com hem arribat fins aquí. Seguidament, l'estudi de l'ecosofia del filòsof francès Fèlix Guattari, propicia la creació d'un fonament ètic des d'on començar a donar lloc a pràctiques per a la creació d'un món sostenible, les quals són profundament efectives per la gran amplitud de la proposta guattariana (mental, social i mediambiental). En darrer lloc, l'examen de les principals respostes polítiques envers la crisi climàtica ofereix diferents horitzons cap als quals poder dirigir l'acció d'un alumnat fins aleshores desproveït d'il·lusions de canvi.

Tanmateix, la consecució dels objectius també va referida a altres aspectes com la motivació, la cooperació, l'expressió escrita i l'autonomia. L'ús de l'expressió artística al llarg de les tres SA com a metodologia alternativa, és una eina que contribueix notablement a l'aproximació dels sabers de l'assignatura a un alumnat desmotivats. Així mateix, les activitats inicials i les TIC també són de gran ajuda en la consecució d'aquesta fita.

Per altra banda, la presència del treball en equip a gairebé totes les activitats d'estructuració i aplicació permet l'assoliment de tres objectius més: primerament, la

⁹ Nogensmenys, el cert és que durant el primer període de pràctiques vaig poder realitzar dues classes, a manera de petita prova pilot de la primera SA. En tractar-se d'una etapa tan inicial en el curs, l'estructura i els continguts encara estaven en una fase molt primigènia. Essent així, l'avaluació d'aquest petit assaig no seria proporcional a l'anàlisi de tota la proposta.

demostració de la importància del treball en equip en la construcció de propostes realment efectives a la crisi; en segon lloc, l'aprenentatge referit al saber treballar en grup (aportar, consensuar, respectar); i, en tercer lloc, la promoció de l'autonomia de l'alumnat, a través de l'atorgament d'una gran llibertat creativa en la construcció dels productes de cada SA.

Finalment, cal no descuidar l'àmbit relatiu a l'expressió escrita. A la seva millora contribueix la presència de nombroses activitats que requereixen l'escriptura personal (les activitats de desenvolupament i d'aplicació a la primera SA, l'ús del text lliure a la segona SA i la construcció d'un programa polític a la tercera SA). No obstant això, la mera redacció de textos no és suficient per a assolir una millora efectiva en el nivell d'expressió escrita. És per aquest motiu que a totes les activitats mencionades la correcció apareix com a un element intermedi i no final; en convertir-se la revisió en una fase més de la construcció dels textos (en la qual no només intervé l'alumne en qüestió, sinó també els companys i el docent) la millora en l'escriptura es converteix en un element indissociable del desenvolupament de les classes.

Els objectius delimitats en la construcció del projecte s'emmarquen en un context concret, què és el de l'alumnat de batxillerat del centre de l'Institut de Pallejà. Malgrat això, gran part de les problemàtiques aquí abordades són habitualment presents en altres centres educatius. El nihilisme i la indiferència en relació amb la crisi climàtica, la falta de motivació respecte a les assignatures del marc de la filosofia i el baix nivell d'expressió escrita són extrapolables a molts altres entorns educatius. És per aquest motiu que l'adaptació del programa a altres contextos escolars pot ser fàcilment aplicable.

Ara bé, no tot en aquest treball és perfecte. Hi ha diversos aspectes que podrien haver estat millor. En primer lloc, es podria criticar que el marc teòric de cada SA és això, massa teòric. En el desig de voler deixar clar l'enteniment de tots els sabers plantejats al llarg de la programació, vaig descuidar que aquesta part també ha d'oferir aportacions educatives rellevants i actualitzades de la temàtica abordada. En segon lloc, una altra possible crítica podria ser la magnitud del treball. L'elecció d'una programació trimestral, conformada per tres SA, podria titllar-se d'excessiva per a un treball d'aquestes característiques. En últim lloc, una possible darrera crítica seria la referent a

la qualitat de l'apartat d'avaluació. Soc conscient que no li he donat la rellevància necessària a una secció de gran importància en el desenvolupament d'un projecte d'innovació. Tanmateix, crec just comentar que el gran volum de feina del màster ha sigut determinant en la impossibilitat per oferir quelcom millor.

Per acabar, podrien analitzar-se les possibilitats cap on es pot dirigir la proposta en un futur. A més de la comentada transferencialitat, el projecte pot veure's transformat –i probablement així serà– per la meva experiència docent. Al cap i a la fi, el treball no és més que un plantejament que, tot i poder ser encertat, encara no s'ha vist enfrontat a la pràctica real i tots els imprevistos que habitualment sorgeixen en el marc d'un curs escolar. En qualsevol cas, després de tot el recorregut que ha suposat la construcció de la proposta, se m'ocorren petites innovacions futures com la creació d'un hort escolar com a activitat d'aplicació. Aquesta és una altra de les tècniques de vida de l'escola Freinet (Freinet, 2005), la qual podria ser de gran utilitat en el tractament del saber relatiu a la promoció de nous sistemes agraris i la sobirania alimentària (Departament d'Educació, 2022).

Bibliografia

Introducció:

- Carbonell Sebarroja, J. (2005). El profesorado y la innovación educativa. A P. Canal de León (Ed.), *La innovación educativa* (11-26). Akal.
- Departament d'Educació (18 de novembre de 2022). Matèries optatives trimestrals de primer curs. *Gencat: XTEC – Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya*. <https://xtec.gencat.cat/ca/curriculum/batxillerat/curriculum-171-2022/materies-optatives/materies-optatives-trimestrals-de-primer-curs/>.
- Freinet, C. (2005). *Técnicas Freinet de la escuela moderna* (Trad.). Siglo XXI. (Obra original publicada al 1964).
- Grupo Intergubernamental de Expertos sobre el Cambio Climático (IPCC). (2023). *Synthesis Report of the IPCC Sixth Assessment Report (AR6): Summary for Policymakers*. https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf.
- Hornsey, M., Harris, E., Bain, P. et al. (2016). Meta-analyses of the determinants and outcomes of belief in climate change. *Nature Clim Change*, 6, 622–626. <https://doi.org/10.1038/nclimate2943>.
- Ministerio para la transición ecológica y el reto demográfico (2017). *Por la alfabetización medioambiental y climática con motivo del Día Mundial de la Tierra*. <https://www.miteco.gob.es/es/ceneam/carpeta-informativa-del-ceneam/novedades/dia-mundial-tierra.aspx>.
- Stern, P (2016). Impacts on climate change views. *Nature Clim Change*, 6, 341–342. <https://doi.org/10.1038/nclimate2970>.

Primera SA:

- Benjamin, W (2006). *Tesis sobre la filosofía de la historia* (Trad.). Revolta Global. (Obra original publicada al 1940).
- Bourdieu, P. (1988) *La distinción* (Trad.) Taurus. (Obra original publicada en 1979).
- Coll, C. i Solé, I. (1989) *Aprendizaje significativo y ayuda pedagógica*.

- Crutzen, P. i Stoermer E. (2002). The “Anthropocene”. A S. Benner et al. (Ed.), *Paul J. Crutzen and the Anthropocene: A New Epoch in Earth’s History* (19-21). Springer.
- Descola, P. (2002) La antropología y la cuestión de la naturaleza. *Repensando la naturaleza: aportes a lo ambiental desde una visión más amplia de las ciencias sociales*, 155–174.
<https://repositorio.unal.edu.co/bitstream/handle/unal/57002/958818102X.capitulo7.pdf?sequence=1&isAllowed=y> .
- Gabilondo, A. (6 de juny, 2019). *Neus Sanmarti La evaluacion motor de cambio* [Vídeo]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=P-7DYaMnGP0&ab_channel=AlexanderGabilondo .
- GUDYNAS, E. (2004). *Ecología, Economía y Ética del desarrollo sostenible*. Coscoroba Ediciones.
- Meadows, D., Meadows, D., Randers, J. et al. (1972) *The limits to growth*. Universe Books.
- Moore J.W (2020). *El capitalismo en la trama de la vida: ecología y acumulación de capital* (M.J. Castro Lage, Trad.). Traficantes de Sueños. (Obra original publicada al 2015).
- Santiago Muñio, E., Herrero, Y. i Riechmann, J. (2018). *Petróleo*. Arcàdia.
- Wallerstein, I. (2005). *Análisis del Sistema-Mundo: una introducción* (C. D. Schroeder, Trad.). Siglo XXI. (Obra original publicada al 2004).

Segona SA:

- Comins Mingol, I. (2014) La Filosofía del Cuidado de la Tierra como Ecosofía Daimon. *Revista Internacional de Filosofía*, 67, 133-148.
<http://dx.doi.org/10.6018/daimon/201501> .
- Descola, P. (2002) La antropología y la cuestión de la naturaleza. *Repensando la naturaleza: aportes a lo ambiental desde una visión más amplia de las ciencias sociales*, 155–174.
<https://repositorio.unal.edu.co/bitstream/handle/unal/57002/958818102X.capitulo7.pdf?sequence=1&isAllowed=y> .

- Felix Guattari (1996). *Las tres ecologías* (J. Pérez i U. Larraceleta, Trad.). Pre-Textos. (Obra original publicada al 1989).
- [Freinet, C. \(2005\). *Técnicas Freinet de la escuela moderna* \(Trad.\). Siglo XXI. \(Obra original publicada al 1964\).](#)
- Naess, A. (2007). Los movimientos de la ecología superficial y la ecología profunda: un resumen. *Ambiente y Desarrollo*, 23 (1), 98-101. https://moodle.ufsc.br/pluginfile.php/822734/mod_resource/content/1/Naess%20-%20Ecologia%20superficial%20y%20ecologia%20profunda.pdf .

Tercera SA:

- (2019). Què és el decreixement. *Associació l'Espurna*. <https://associaciolespurna.wordpress.com/que-es-el-decreixement/> .
- Decrecimiento, el documental (2 d'abril de 2014). *Entrevista a Carlos Taibo Documental Decrecimiento* [Vídeo]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=IC9JlbfICTs&ab_channel=Decrecimiento%2Celdocumental .
- En Pocas Palabras – Kurzgesagt (23 de juny 2022). *¿Podemos detener el cambio climático individualmente?* . [YouTube]. https://www.youtube.com/watch?v=Tx0yw5R2XpY&ab_channel=EnPocasPalabras%E2%80%93Kurzgesagt .
- Grupo Intergubernamental de Expertos sobre el Cambio Climático (IPCC). (2023). *Synthesis Report of the IPCC Sixth Assessment Report (AR6): Summary for Policymakers*. https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf .
- Harari, Y.N. (2022). *La solución del 2 % para frenar la crisis climática*. *El País*. <https://elpais.com/ideas/2022-01-23/la-solucion-del-2-para-frenar-la-crisis-climatica.html> .
- Kovel, J. i Löwy, M. (2001). An Ecosocialist Manifesto. *Systemic Alternatives*. <https://systemicalternatives.org/2014/03/05/manifiesto-ecosocialista/> .
- Kovel, J. i Löwy, M. (2001). An Ecosocialist Manifesto. *Systemic Alternatives*. <https://systemicalternatives.org/2014/03/05/manifiesto-ecosocialista/> .

- Lisa (2020). ¿De qué se trata el ecosocialismo?. *Web de la confederación los verdes*. <https://www.verdes.es/ecosocialismo/> .
- Martín, A. (2022). La Teoría del Decrecimiento; qué es y qué propone. *Ovacen*. <https://ovacen.com/teoria-del-decrecimiento/> .
- Marx, K. *El Capital* (2017). *El Capital. Obra Completa* (P. Scarón, Trad.). Siglo XXI. (Obra original publicada al 1894).
- Riechmann, J. (2013). Para una caracterización del ecosocialismo en diez rasgos. *FUHEM – educación + ecosocial*. <https://www.verdes.es/ecosocialismo/> .
- Spargareen, G. i Mol, A. (1992). Mapa de teories socials i medi ambient (tema). A J. Espluga (Comp.), *Mínor en Desenvolupament Sostenible i Ciutadania Global: Sociologia Ambiental*. Universitat Autònoma de Barcelona.
- Taibo, C. (2021). *Decrecimiento: una propuesta razonada*. Alianza Editorial.
- Taibo, C. (2022). *Ecofascismo: una introducción*. Catarata.
- VisualPolitik (2018). *Es COMPATIBLE el CRECIMIENTO económico con el MEDIO AMBIENTE?* [Vídeo]. YouTube. https://www.youtube.com/watch?v=OswC5yYNFu0&t=667s&ab_channel=VisualPolitik .

Conclusions:

- Departament d'Educació (18 de novembre de 2022). Matèries optatives trimestrals de primer curs. *Gencat: XTEC – Xarxa Telemàtica Educativa de Catalunya*. <https://xtec.gencat.cat/ca/curriculum/batxillerat/curriculum-171-2022/materies-optatives/materies-optatives-trimestrals-de-primer-curs/> .
- Freinet, C. (2005). *Técnicas Freinet de la escuela moderna* (Trad.). Siglo XXI. (Obra original publicada al 1964).

Annexos

Annex 1: Activitats inicials de la primera SA.

Ves a www.menti.com i utilitza el codi 6688 4214

1. Què sé sobre el Canvi Climàtic?

Press enter to advance slide

Ves a www.menti.com i utilitza el codi 5155 0467

2. Quin creieu que pot ser el paper de la filosofia en relació al Canvi Climàtic?

Press enter to advance slide

Ves a www.menti.com i utilitza el codi 7315 9026

3. Com qualificariu la relació entre humans i naturalesa?

0%	Dolenta
0%	Regular
0%	Bona

Press enter to advance slide

Ves a www.menti.com i utilitza el codi 65 46 00

4. Què és per vosaltres progressar?

Press enter to advance slide

Ves a www.menti.com i utilitza el codi 6970 0626

5. A què creieu que pot fer referència el terme "Antropocè"?

Press enter to advance slide

Annex 2: Activitats de desenvolupament de la primera SA.

1. Quina és la tesi principal de l'informe Meadows?
Hem resolt, avui dia, les problemàtiques que s'hi assenyalen?

Albert Garcia Rigol • 17:32 (Última modificación: 18:04)
100 puntos

Comentarios de la clase

Añade un comentario de clase...

2. Com afecta l'arribada de l'època moderna a la relació entre humans i medi ambient?
Quins són els principals autors que promouen aquesta nova perspectiva?

Albert Garcia Rigol • 17:44 (Última modificación: 18:04)
100 puntos

Comentarios de la clase

Añade un comentario de clase...

3. Quin és el primer dels dos mites que condensa aquesta nova relació amb el medi ambient? Explica'l.
Què és el naturalisme (Descola)? Per què és tan perjudicial en la nostra relació amb el medi ambient?

Albert Garcia Rigol • 17:54 (Última modificación: 18:04)
100 puntos

Comentarios de la clase

Añade un comentario de clase...

4. Quin és el segon mite que condensa aquesta nova relació amb el medi ambient? Explica'l.
Sabries explicar com es vincula aquest mite amb l'obra Angelus Novus de Paul Klee?

Albert Garcia Rigol • 18:03 (Última modificación: 18:04)
100 puntos

Comentarios de la clase

Añade un comentario de clase...

5. Què és l'Antropocè? Explica els motius d'aquesta nova etapa geològica.
Per què pot arribar a ser perillós el terme Antropocè?

Albert Garcia Rigol • 18:06
100 puntos

Comentarios de la clase

Añade un comentario de clase...

Annex 3: Activitat d'estructuració de la primera SA.

FITXA GUIA PER A L'ACTIVITAT D'ESTRUCTURACIÓ: *ALGUNA COSA HI TINDRÉ A DIR*

Sigues artista, fes una obra d'art amb la qual puguis transmetre els sabers treballats a classe i les reflexions personals que t'hagin pogut sortir en el procés. Tens llibertat creativa absoluta, pots expressar-te a través de la forma que millor et vagi (pintura, fotografia, mem, cançó, poesia, curtmetratge, *performance*, escultura...).

Exemples:

COLAPSO - Lola Membrillo

1. *El mite del progrés i els límits del creixement* (mem) – @limites1972.
2. *Colapso* (cançó) – Lola Membrillo.
3. *The beauty of Kunming* (quadre) - Yao Lu.
4. *Inacció = mort* (performance) - Extinction Rebellion España.

Preguntes orientatives per a la contextualització de la teva obra (entre 250 i 300 paraules):

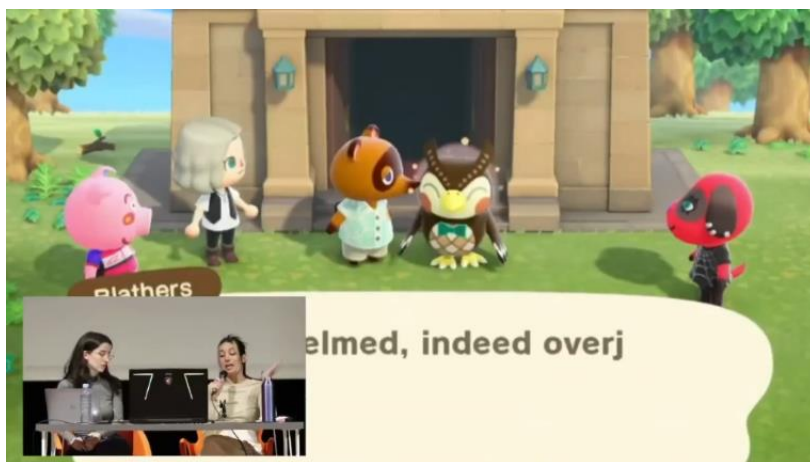
- Amb quins dels sabers treballats a classe es relaciona l'obra?
- Com ha estat el procés creatiu? (investigació, ideació, execució)
- Què desitges transmetre amb la teva obra? Creus que ho aconseguiràs?
- Has gaudit/après del procés?

Annex 4: Activitat d'Aplicació de la primera SA

FITXA GUIA PER A L'ACTIVITAT D'ESTRUCTURACIÓ: *EN QUÈ SEGUIM EQUIVOCATS?*

Poseu en marxa el vostre pensament crític, assenyaieu actituds, dinàmiques i perspectives que encara pensin la naturalesa com quelcom a completa disposició dels nostres interessos. Podeu utilitzar-vos de situacions reals (una dinàmica personal, d'algú proper a tu o col·lectiva) o fictícies (una dinàmica present a una sèrie, pel·lícula, videojoc...).

Exemple: *El metapaisatge de l'Antropocè* (xerrada) – Estela Ortiz, Estela Ortiz, Ofelia Carbonell i Alba Lafarga.

https://drive.google.com/file/d/17zPj7AWnlusn_bBWgPjMWTOhoJH0jw1/view?usp=sharing

Preguntes orientatives (entre 500 i 600 paraules):

- Quin exemple heu escollit? Descriviu-lo.
- Per què l'heu escollit? Quin és l'interès de l'elecció?
- Quina és la vostra crítica?
- Amb quins dels sabers tractats a classe es relaciona?

Annex 6: Fitxa de treball per a l'activitat d'aplicació de la segona SA.

ACTIVITAT D'APLICACIÓ: *JO EM COMPROMETO*

Ara que ja sap des de quin marc ètic pots començar a donar resposta a la crisi climàtica, no queda una altra que entrar en acció. I què puc fer? Aquesta pregunta només la saps tu. Tenint en compte el teu context, hauràs de proposar un pla d'actuació que consti de tres mesures concretes, les quals puguin ajudar a combatre la crisi climàtica.

Passos:

1. Mira't el vídeo i l'article que apareixen a continuació:

- *¿Qué podemos hacer contra el cambio climático?* – La Marea
https://www.youtube.com/watch?v=AsQDBbi-bbA&ab_channel=LaMarea
- *Cambio climático: 10 cosas que puedes hacer para ayudar a frenarlo* – Educo
https://www.educo.org/Blog/Cambio-climatico-10-cosas-para-ayudar-a-frenarlo?utm_source=google&utm_medium=cpc&utm_campaign=educobranddsa&utm_term=kw&utm_content=text&tc_alt=64115&no_pst=no_pst&no_owk=c_103267085027&gad=1&gclid=CjwKCAjwge2iBhBBEiwAfXD BR5H4L76lug3U hAvXk t4undcWDINc yw2e r8aOOGycWbf6BuHIHZBoCZKwQAvD BwE

2. Posa en relació els sabers de classe i la bibliografia aquí aportada per trobar actituds personals que creguis perjudicials per al medi ambient.

3. Selecciona tres d'aquestes actituds i proposa-hi una alternativa sostenible.

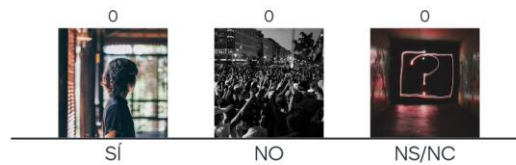
4. Molt breument (2-3 minuts) presenta el teu pla d'actuació de tres mesures al conjunt de la classe (l'últim dia de la Situació d'Aprenentatge). La teva intervenció haurà de començar amb un "*Jo em comprometo...*".

Annex 7: Activitat inicial tercera SA.

Ves a www.menti.com i utilitza el codi 5170 6334

Podem resoldre la crisi climàtica de forma individual?

Mentimeter

Ves a www.menti.com i utilitza el codi 5170 6334

Per què?

Press **ENTER** to show answers

Annex 8: Activitat de desenvolupament tercera SA.

ACTIVITAT DE DESENVOLUPAMENT: *GRAELLA IDEOLÒGICA*

Modernització ecològica	Ecosocialisme
-	-
-	-
-	-
-	-
Decreixement	Ecofeixisme
-	-
-	-
-	-
-	-

Annex 9: Activitat de desenvolupament tercera SA.

ACTIVITAT D'ESTRUCTURACIÓ: "ECO PARECE SOTENIBLE NO ES"

Què és el *greenwashing*? Demostrea que has entès el significat del terme a través d'un exemple sobre aquesta pràctica.

Passos:

1. Explica què és el *greenwashing*
2. Explica l'exemple
3. Explica perquè l'exemple és una pràctica de *greenwashing*.

Annex 10: Activitat d'estructuració i aplicació tercera SA.

ACTIVITAT D'ESTRUCTURACIÓ I APLICACIÓ: A LES URNES!

Després de tot el que heu après al llarg d'aquesta assignatura, és hora que poseu en marxa els vostres sabers per a donar una resposta política efectiva a la crisi climàtica. Així doncs, a la següent activitat haureu de crear un partit polític que ofereixi una resposta efectiva a la problemàtica. Per a la seva realització us dividireu en tres grups, els quals es correspondran amb les tres propostes analitzades en la present SA.

Quin haurà de ser el contingut temàtic del vostre projecte polític?

- **La vostra posició política** envers la crisi climàtica (modernització ecològica, ecosocialisme o decreixement), acompanyada d'una **explicació ben fonamentada** de per què és la resposta més efectiva.
- La presentació de **mesures concretes** que puguin solucionar la crisi (un mínim de sis a nivell global i quatre a nivell local).
- L'ofertament de solucions efectives al **greenwashing** i l'ascens de l'**ecofeixisme**.
- La construcció d'una **crítica coherent i argumentada** les altres candidatures.

I quins elements haurà de presentar la vostra candidatura política?

- Un **programa electoral** que contingui totes les propostes del vostre partit.
- Un **spot electoral** que resumeixi el vostre projecte polític de forma original.
- Un **cartell electoral** en el qual, de la mateixa forma que en el *spot*, es sintetitzi el vostre missatge polític
- Una **pàgina web** (format *google sites*) on quedi recollida tota la informació.

Material bibliogràfic útil per a la construcció del vostre projecte polític:

- *La solución del 2 % para frenar la crisis climática* – Yual Noah Harari
<https://elpais.com/ideas/2022-01-23/la-solucion-del-2-para-frenar-la-crisis-climatica.html> (modernització ecològica).
- *Es COMPATIBLE el CRECIMIENTO económico con el MEDIO AMBIENTE?* – VisualPolitik
https://www.youtube.com/watch?v=OswC5yYNFu0&t=667s&ab_channel=VisualPolitik (modernització ecològica).
- *¿De qué se trata el ecosocialismo?* – Lisa <https://www.verdes.es/ecosocialismo/> (ecosocialisme).
- *Manifiesto ecosocialista* – Joel Kovel i Michael Löwy
<https://systemicalternatives.org/2014/03/05/manifiesto-ecosocialista/> (ecosocialisme).
- *Para una caracterización del ecosocialismo en diez rasgos* – Jorge Riechmann
<https://www.fuhem.es/2013/02/11/para-una-caracterizacion-del-ecosocialismo-en-diez-rasgos/> (ecosocialisme).
- *La Teoría del Decrecimiento; qué es y qué propone* – Alejandro Martín
<https://ovacen.com/teoria-del-decrecimiento/> (decreixement).
- *Què és el decreixement?* – Associació l'Espurna
<https://associacioespurna.wordpress.com/que-es-el-decreixement/> (decreixement).
- *Entrevista a Carlos Taibo Documental Decrecimiento* – Decrecimiento, el documental
https://www.youtube.com/watch?v=IC9JlbfICTs&ab_channel=Decrecimiento%20Celdocumental (decreixement).